

ГЛАС НАРОДА.

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се шиљу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 32.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 12. АВГУСТА 1873.

ГОДИНА III.

О УРЕДНОСТИ.

У свету, у природи бива све по неким одређеним прописима, по неком одмереном правилу. Земља, на којој ми људи живимо, окреће се непрестано око сунца, месец се опет врти око земље. На земљи нашој мењају се годишња времена: зима, пролеће, лето и јесен једно за другим. Разне биљке, животиње и људи постају, и пропадају, и из пепела, из земље, у коју се они претварају, ничу опет нови створови, нове биљке и животиње. Вода, која је за земљу то, што је крв за наше тело, непрестано се испарава, пење се у виду паре у ваздух, ту се згусне, претвори у капљице, ове падају као киша, снег, лед и т. д. на земљу, силазе у унутрашњост земље, и одатле опет излазе на видик, извиру у изворима, из ових постају потоци, из потока реке, из малих реза велике, а ове се сливају у море.

Све ово а и друго, што бива у природи, све то бива непрестано, подједнако. Каже се обично: у природи нема скока. То значи: У природи бива све лагано, по прописаном реду. Човек на прилику не може чим се роди бити таки, какав је доцније, кад му је двадесет и четири године, него он расти, докле не нарасте, докле се мало по мало не развије. Природа дакле полагаано, али непрестано ради.

Човек, као најразумнији природни створ, треба да уварда законе, који природом владају. Он то ваља да у толико пре учини, што је и он од отих закона зависан, што они и њиме, као природним створом, владају. Човек на прилику као и сви други створови, подлежи закону тежине. Он је са неодољивом снагом за земљу привезан. Она га немилице себи привлачи. Ко би хтео да се одупре, да се ослободи од тог закона, тај би могао главом платити, као што је заиста код многих тај случај већ био. Човек и иначе ако хоће, да што боље успева, да у телесном и душевном погледу напредује, он мора пазити, како ће живети, он се мора држати неких прописа, неких правила. Од извршавања тих правила, зависи његово опстанак и његово напредовање. Једно од најглавнијих правила, којих ваља да се човек придржава, јесте: уредност.

Човек треба да живот свој тако удеси, како ће му овај тећи што мирнијим, што привилнијим, што у-

реднијим током. Оно се деси, да га кадикад и немир снађе, да настане метеж, неред у животу, али то бива а и треба да бива ређе, то треба да је изузетно стање, изузетак, а обично стање, правило треба да је: мирноћа и уредност.

Како наш српски народ, да ли се он држи тога правила у животу, да ли он живи уредно?

На жалост морамо казати, да ту врлину не налазимо код нашег народа. Сваки човек, сваки народ треба да пази особито на то, како се храни, одева, где станује итд. Од тога му зависи здравље, а од здравља кратак или дуг живот. Човеку је здрав ваздух нуждан као ма шта друго. Нека има бог зна какву храну и пиће, ако нема здрава ваздуха, он не може бити здрав, он мора пропасти. Наш народ то довољно не појми, иначе не би правио гдегде таке станове, да ваздух не може до њих допирати.

Храна је особито важна за човека. Каква је храна, такав је и човек и народ. Разуман човек он ће гледати, да се добро храни и да то подједнако, уредно ради. Он не ће, кад се дочепи јела, све гдегод шта има пождерати, па онда после опет гладовати. Него он ће гледати да храну своју подели тако, да је увек подједнако троши. И у томе баш наш народ греша. Он у неко доба године немилице троши, немилице једе и пије. А у друго доба године нема ништа. У јесен и у зиму, кад су силни свеци, кад настану месојеђе, ту ти се, мили бого, немилице једе и пије — а у лето, ту је онда не само земља сува, него и у желудцу настане суша. Ово што говоримо, не вреди толико за ову годину, јер ове године ни зими, ни у месојеђе није баш многи омастио брџа, јер је оскудица општа. Али вреди за пређашње године, вреди у опште.

Наш народ највише онда једе и пије, кад најмање ради, а то је у зиму, а најмање једе и пије, кад највише ради, а то је у лето. А то никако не ваља. Треба се увек подједнако хранити, а онда кад човек тежи посао ради, онда му баш треба боље хране и боља пића, јер му тело губи више снаге, па ту снагу треба надокнадити.

Уредност у јелу и пићу је увек добра. То се ево и сад показује, када овлађује прозелета бољетица,

колера! Лекари прописују уредно владање, непретеривања у јелу и пићу и т. д. А како ће онај човек да буде сад од једанпут уредан, који није то досад никад био. Уредност је врлина, на коју се човек полагао временом навикава. То треба наш народ да има на уму, па да се држи једног од најглавнијих правила у животу, да се држи — уредности. (С.)

ИЗ ПРИРОДЕ.

Душа у животиње.

Највећи научењаци, који се разабарају у природним наукама, говоре данас готово једногласно, да се душа животиње не разликује од човекове душе по каквоћи него по коликоћи. За човека се не може рећи, да је одлучно, узвишенији него што је животиња, а да је духом виши него животиња и то је што не реч како кад. Нема ни једне духовне моћи, коју би само човек имао; човек је само отуд изнад животиње, што су му његове духовне моћи далеко снажније и што су те моћи удесно и згодно спојене међу собом. Те духовне моћи јаче су у човека из природнога узрока, што му је мозак већма и савршеније развијен. То развиће мозга има своје ступње од најниже животиње па до човека, а како је који мозак на ком ступњу развијен, тако је развијена и умна моћ. Мозак у човека и мозак у друге животиње не разликују се битно ни у чему један од другога; има до душе велике разлике, али та је поступна, као што рекосмо, по развићу.

Али човек се понео заносом, да је он божији син, па вели само да он има душу, а животиње имају само „инстинкт“ (нагон). Најлепше је то, да тога инстинкта и нема, та је реч измишљотина умни лењштина, које мрзи да проматрају и проучавају душу у животиње. Животиње не раде по некој нужди, не раде по неком слепом нагону а без воље, и оне мисле, упоређују, суде па после учине, цео умни рад обавља се и у њих исто као у човека, само што им је моћ суђења слабија. Истина да имаде и спољних и унутарњих одношаја, који утичу на изјављивање воље у животиње, те учине да је слободна воља готово никаква, али узмите човеков рад и слободну вољу му, која се исказује у том раду, па и човек нема онолико слободне воље, колико мисли да је има. Када се животињи каже, да она ради по нагону, онда се може и човеку рећи, да и он ради по побудама свога нагона. И живинче премишља, размишља, прибира искуства, опомиње се прошлости, брине се за будућност, осећа — исто као и човек, а кад то у човека истиче из духовне радње, за што да не истиче у животиње? Цолбе вели: „Искуство говори против оних, који мисле да животиња не појима, не суди и не закључује.“ У једном славном спису о природи стоји ево ово: „То је највећа лудост одрицати животињи умне моћи, живинче осећа, мисли, суди, упоређује,

бира, већа (саветује се); оно памти, љуби, мрзи и често су чула у животиње много финија него у нас.“ Не прави лис из нагона два изласка на својој кући, не краде он кокоши баш у оно доба, кад су сви домаћи за ручком или кад нису дома из нагона, него све то уради лис — премишљајући. Није то из инстинкта, него је то баш из искуства, да је старије живинче паметније од млађега. Један путник приповеда о своме путовању по Бразилији, да маторе мазге што су већ орониле и клониле пртећи човеку терете, кад виде сандук или товар оне често побесне од чуда, па се вурају ногама према терету. Има их које су лукавије, те причекају док им натоваре терет, па истом онда се почну бацати и ђипати, док све што прте не поспада с њих. За дивно је чудо, пише тај путник, како маторе мазге бирају кланце и богаве, кроз које могу лако и без муке проћи, па тога ради обилазе и даље; млађе мазге и не пазе на то, него се великом муком провлаче својим теретом кроз теснаце.

Имаде јасних примера, који доказују, како је животиња увиђавна и како уме да суди. Сваки који имаде уза се паса, зна да приповеда, како су пси лукави, како су домишљани. Читајте само шта вели Дижардено интелегенцији чела; шта вели Бурдах о памети у чавке и шта приповеда Фогт о китовима и о томе, како је неки стари пас васпитавао своје штене. Сетите се само на ону причу о ласту, која се с пролећа вратила на своје старо гнездо, ал кад тамо оно се врабац угнездио у њега, па га не да. Ласта, да се освети безобразном отмичару, поче да зазиђује лето (рупу) на свом гнезду. Реците ми, за што се дивљач, коју ловимо, а наиме за што се тигре (чавке, врапци, вране) не плаше човека, који не носи пушке? Читајте у Фогта, како су пчеле уредиле своју државу, а за цело да сте чули и о томе, како мрави иду у плачу, како доводе кући робове, па их уче како да им дворе и робују, како они имају у своме мравињаку и своје музаре. Енглес Хукер пише о слону: „зна се од вајкада, да се слон даде поучити, али је за чудо како је доброћуд, како је послушан и како је mudar. Мој слон је био извртан, само кад је био прићеву и тако је био паметан, да ми је додавао њушком камичке и ја нисам морао сјахати доле, да их разгледам и испитујем.“

Ко је год завирио у ниже слојеве људскога друштва, које с њима имао посла, тај ће лако појмити, да није велико растојање између човека и животиње. Да не наводимо најниже људске расе, има између нас у Европи људи, за које с правом можемо питати, да ли надмашају намећу својом ноле разумно живинче. Зар није планински бедак — кретин — који је такођер човек, дубоко испод живинчета? Колико одстоји црнац од мајмуна? У Антверпну, у зверињаку тамошњем, има један мајмун у свом кавезу потпуну постелеју; кад се смигне, легне мајмун у ту

своју постељу и покрије се исто као и човек. Тај мајмун игра се обручима и лоптама, па ће се у својој игри час окренути гледаоцима, као да би с њима да говори, да им покаже своју вештину. Човеку се кадга погледа, стужи, јер чисто осећа, да је у том кавезу заробљен створ, налик на човека, створ, који промишља и осећа. Црнац је, као што чувени природњак Бурмајстер описује, и душом и телом очевидно налик мајмуну. И један и други волу да подражавају, подли су обоје, једном речи имају један карактер. Историја црнаца приказује их радом њиховим да су „полак тигри а полак мајмуни“. Бурмајстер описује бразилијанског пра човека, да је по свему што год ради, као живинче и да у њему није ни искрице вишег духовног живота.

Хопе приповеда: „У пустошима по унутарњости острова Борнеа и Суматре и по острвима Полинезије, тумарају ордије дивљака, који са свим личе на павијана и на којима не можеш да приметити ни на души ни на телу, да су што више, него неразумно марвинче. Они слабо памте, још мање могу да си што уобразице. Нису способни да премишљају о прошлости, несмотрени су и за будућност. Само кад им прева закрче, онда излазе из свога мртвила. На њима није никаквог другог умног својства, до ли оне ниске, животињске лукавости, које налазимо у мајмуна.“

Често се чује, да је говор карактерно својство, којим се човек разликује од друге животиње. Ко то вели, тај не зна да и животиње уму да говоре. Има кијамет доказа о томе, да се животиње међу собом о извесном предмету разговарају и споразумевају. Дијарден је сакрио подалеко од једнога кованлука шољу пуну шећера у руци, у зиду. Једна чела нађе на то скривено благо, облетала је око рупе и дупала је главом о зид, само да запамти место; кад је добро утубила какав је локал, одлети и ево је наскоро, где се враћа са читавим ројем својих пријатељица, те попадале на шећер. Зар се те челенису договарале? Колико је силних примера, да се нарочито птице потанко разговарају, договарају и т. д. О језику и моћи саопћавања чела, прича нам Фравијер у својој књизи о челама и кованлуку врло чудне и занимљиве ствари, које се темеље на савесном и поузданом посматрању. Ено, зар начин, којим дивокозе истичу своје страже, и како једна с другом опће кад наступи опасност, не доказује њихову моћ саопћавања? То тек нису научили из инстинкта, јер је њих било и пре ловаца. Многе животиње што живе у задрузи, изберу себи вођу и слушају драговољно заповести му. Зар то може да буде, а да се не договарају. Зар за то, што човек не разумне мушти језик у животиња, мисли зар да је боље рећи да га и нема. Енглес Паркинс, који је путовао по Абисинији, посматрао је дуже времена, шта раде мајмуни и увидео је: „да они имају језик, кога они тако исто разуму, као и ми наш што разумемо. Мај-

муни имају своје вође, које боље слушају него људи и имају свој редовни систем пљачкања; кад које мајмунско племе изиђе из стена у којима станује да н. пр. опљачка какву њиву, то вођаводи цело племе а се, уз мужке и женке, старе и младе. Предстраже а то су обично најматорији и најрутавији мајмуни, уводе брижљиво све кланце и богазе, пењу се на степене, од куда се види по свој околици. Друге страже стоје на боку и састраг и за чудо су на опрезу. Час по довикују се, одговарају једна другој, да означе је ли све у реду или је зло. Крик им је тако оштар, тако разнолик, тако јасан, да га човек на последку разуме, или бар мисли да га разуме. При најмањој узбуни стане цело племе и ослушкује, док се не заори друкчији клик, који их опомене, да се опет врену.“

Један природњак приповеда, како је једнога пролећа био присутан чудноме сабору ластва. Један пар ластва поче да зида своје гнездо под стрејом. Једнога дана ето ти им читаве гомиле других ластва, и сад наста међу њима читав дишпут. Поседаше лепо поврх крова, близо тог започетог гнезда, па ударише у жагор и у дреку. По што је то већање трајало по дуже и по што су неки од тих скупштинара више пута слетали под стреју, те разгледали гнездо, развиће се скупштина. Одлука је било то, да су ласте напустиле даље зидање тога гнезда и да су прегле да назидају друго гнездо на згоднијем месту, испод те исте стреје.

(Наставиће се.)

СТУБОВИ ЗДРАВА И ДУГА ЖИВОТА.

II. Једи умерено.

Има нас многих који, и ако једемо сваки дан, нигда не разбирамо, за што то бива. Још мање је нама стало, да испитујемо; шта једемо, та свако зна, да ваља јести, кад огладнимо, јер глад боли, па кад нам закрчи прево, ми једемо, што нам падне шака, једемо у свако доба; где што се за љубав нашем домаћину тако наједемо, да не можемо слободно дисати — а ко ће ту много бирати: здравом човеку не штоди ништа!

Све је то лепо, али ми видимо на жалост, да нас сваки дан има мање, и ако се ми Срби јуначимо добрим здрављем. По природи требало би, да нас је сваки дан више, а што није, томе је за цело и наша храна један од главних узрока.

Па за што једемо? Да утолимо глад. А шта је то глад? Многи мисле, да осећамо глад онда, кад је празан желудац. То није тако: има људи који годинама на дан не једу колико врабац, па ипак нигда не осећају глади, а има их, којима је ваздан пун желудац, па ипак осећају глад.

Замислимо себи парну макину. У казан сипамо воду, загрејемо је, и претворимо у пару. Та пара иде у једну гвоздену дупљу и миче у њојзи неки чеп, горе и доле, а тај после покреће читаву макину. Што

је у тој машини пара, то је у нашем телу крв. Она је покретач целог тела. Дупља је срце; док се ово миче, струји, крв великом брзином по целом телу, греје га, храни га и оживљава га. Живо тело се миче — ради дневи ноћи: покрећући је, тако се троши и ту нема мира, јер ваља дисати ако хоћемо да живимо. Као што се пара у машини троши, покрећући је, тако се троши и наша крв мичући све удове нашег тела; оно што је потрошено у тим удовима, ваља да сезанови, као оно кад се исуши маст у трунини од точка, што ваља да се изнова намаже. Крв струји по целом телу и занавља свуда, где год се што у радњи потроши, јер у крви има свега, што тело потребује. Зато што у крви има свега, мора човек свашта да једе, почем се из хране прави крв. Ето дакле за што једемо да добијемо крви, да можемо да се мичемо, да радимо — да живимо.

Храна је дакле све оно, из чега можемо да справимо крв, а јести ваља од оте хране онолико, колико је нама крви од потребе, да зановимо истрошене делове нашег тела.

Кад с овога гледишта погледимо на нашу храну и начин, како се хранимо, увидићемо, да ту још имамо да поправљамо много које шта. Једни веле, једи месо, па ћеш бити здрав, јер месо даје крви и снаге; други: месо је шкљодливо здрављу, јер изазивље свакојаке болештине, за то ваља јести само биља и варива. Међу тим видимо читаве народе, који се хране и овако и онако, па су здрави и чили, али ми видимо још и то, да су они најјачи телом и душом да производе највише, који се хране мешовитом храном.

Али овде не ћемо да истражујемо, како то бива, него само да речемо коју о начину, како се ваља хранити.

Кад кажемо да се треба хранити умерено, то не мислимо на ону умереност, којом су се негда хранили свети отци у пустињи. Ми се не хранимо за то само да живимо, него да можемо радити — производити. То је производња по природи нашој телесна и душевна, и биће све то боља и снажнија, што је боља и удеснија наша храна. Отуд је дошла пословица, да човек важи оно, што једе.

Храна се по својој нарави дели у јаку, која даје много крви, и слабу која се не може махом прерушити у крв. У прву спада месо, јаје и сир, у другу варива и зеља. Како се из хране прави крв, а ова опет промеће у рад, то се разуме, да човек, све што ради више, мора јести, и више и јаче хране. Из искуства већ зна свако, да нам се једе више, кад смо се дуже мицали у ваздуху или радили, а на против не једе нам се слатко, кад у зимње доба лешкамо у соби и не радимо ништа. Па сад упитајмо се, да ли се наш народ храни према томе, како ради? Не! Лети, кад врши тешке послове, он једе сух лебац и воће, које има слабо хране, а зими кад престане радити, он се храни свакојаким смоком. Последница је тога,

да лети ослаби и не може да производи онолико, колико би могао, да се храни добро, а зими се оболи од тешког јела и нерада. Лети кад му треба крви за рад, он троши од готовине и не занавља ништа, а зими кад му не треба много, он је справља. Да ли то чини онај, који мисли на праву задаћу храњења?

Али баш за то што је тако, што сваки треба да се храни према потрошњи своје крви, не може бити речи о једнакој храни. Сваки треба да бира тако рећи своју храну; онај који је слабуњав и који ради много, треба да једе и чешће и више; онај који је подебео а мало ради, да се храни ређе и да једе слабију биљну храну. У сваком човеку има један показач, кад је гладан а кад је сит; тај је показач поуздан и само где што у болести хоће данас омане. Њега ваља да се држимо, па не ћемо лако бити неумерени у храни. Он ће нам казати, кад смо гладни и кад сити, кад треба да једемо, кад да престанемо. Истина, навика чини много, и ми можемо дотерати до тога, да онолико пута на дан осетимо глад, колико пута се обично обедује, и да према навици једемо много или мало. Али нас ће вазда подсетити опште стање нашег тела а поглавито наш рад, кад смо добро нахрањени, кад нисмо. Опада ли тело а радња иде тромо напред, то је знак да се слабо хранимо; буји ли тело, а радња нам досађује, то је знак да се сувише хранимо. Права мера лежи у среди: кад смо душом ведри, а лако радимо и дурашни смо у раду, онда је знак да се добро, да се удесно хранимо.

Хранити се умерено не значи дакле гладовати, кад нам се једе, као што се то негда мислило, него јести онолико, колико је то нама потребно у свакој прилици. Према томе може бити умерен и онај, који много једе ако само много ради, много производи, а неумерен и онај, који живи што но веле „дијетно“, кад не ради ништа, него лешка по ваздан на лењој кожи.

Још ваља на крају да приметим, да се тело зими више троши него лети, и да за то можемо у зиму више хране поднети, него у лето, код једног истог рада.

Др. М. Ј.

ИЗ НАРОДОПИСА.

Чиме се који народ бави.

(Наставак.)

Да ли да их назовемо ловачким народима? Али они не лове плена, него обране ради и зато да дивље животиње истребе. Они живе од биљака, које се не сеју и које лако расту, понајвише од воћа. Они не једу животињско млеко нити месо, и не припитомљавају животиње, не истерују стадо на папу, могли би их дакле назвати биљарима.

Сви су народи, који од биљака, корења и плодова живе, које не сеју, не саде нити негују, биљари и

разликују се по томе, шта који понајвише једе. Прљачка племена, која у средњој Африци међу папагајима, змијама, тигровима и мајмунима у најбујнијим и најплоднијим шумама налазимо, живе понајвише од воћа, за то би их могли назвати воћарима.

Овај начин живота, који опомиње на првобитно живљење првих људи у рају, задржава људе на првом ступњу образованости, ако га силом из рајске баште не натераш, те га не примораш да ради и да се у радњи извезба. Да је то тако, доказују најбоље црнци у средњој Африци, који су кроз више хиљада година заостали на најнижем ступњу развитка, живећи у друштву мајмуна, на које и телом својим највише наличе, имајући скоро таку исту главу, врло дуге руке и ноге без листова. Што су купокљунке међу тиграма, то су мајмуни међу сисавцима, а црнци воћари међу људима....

Да пређемо другим, ловачким народима, који су се у широким шумама под умерено-топлим поднебљем најрадије настанили.

Инђијанци у стражњим шумама северне Америке спадају у ову гомилу. Они живе понајвише од меса животиња, које не тимаре него их у лову добијају. Сваки ловац треба за се и за своју породицу велики предео за ловљење, ако хоће да живи од само лова, а на једној просторној миљи могу само неколико породица живети. Ловачки народи разделе се брзо по пределима за ловљење у више гомила, понајвише и у породице, а нужда им је узрок, што имају по једну жену и мало деце, докле пастирски народи, имајући обилно хране и употребљујући жене своје за радњу и многу децу рађају.

Границе појединих предела за ловљење не дају се добро утврдити, те и дивљач не може да се на једном месту задржи; за то је распра неизбежна и никада се скоро не таложи. Ловачки народи живе дакле међу собом у непрестаној кавзи, крвљећи један другом имање и таманећи се међусобно. Што је мање дивљачи, то је и распра жешћа а народа је све мање. Земљеделачки народи све их већма председавају, те им се све већма земљиште сужава. Шума, дивљач и ловци повлаче се с краја у унутрашњост.

Ни један начин живота не оштри тако чувствила људска; око, ухо, нос, нити челици тело, као начин живота ових ловачких народа. У бојевима са Инђијанцима у стражњим шумама северне Америке, упознали су јевропејски насељеници ратоборност њихову, уверивши се, да је Инђијанац са својим простим оружјем много јачи од појединог насељеника, ма да овај има боље оружје. Инђијанац у свом лакој одељу тако издржи непогоду, као срна под својим покривалом; вид му је тако оштар као у сокола; он осети свога противника из далека као лисица, он се дошуња до плена тако лагано, као псето и кадар је од коњаника побећи, кад га вијају. Кад би нам хтео и могао приповедати о нарави и о начину живота животињског, као што чињаше Абделкадер о лавовима у пустињи,

он би са стотину потањих цртица и нових боја попунио слику природну, коју су наши природњаци нацртали. Али му је изображење врло малено. Он само тело очеличи и чувствила изоштри, а то се после смрти му изгуби за људство. Њихова мрежа, вигвам налиг на тичије гвездо, њихово најбоље оружје, томахаг ни налиг не могу се упоредити са нашим оруђима. Они непријатељу, када га победе, згуле кожу с главе и носе је као украс, као медаљу.

Сама је природа одредила ловачке народе у Америци да пропадну. Та ће иста судба постићи и све друге народе, који се истим послом баве. Они нису били на корист људству, а за ово нећени бити штета никаква, кад они пропадну. О воћарима казали смо да личе мајмунима, а инђијански ловачки народи налиг су на грабљивце, на орла и сокола, на лисицу и лава, и за чудо је, да инђијански ловачки народи главом, а особито јако савијеним носом орлу личе.

У истоме реду са ловачким народима стоје рибарски народи. Они су послом својим за обалу речну, језерску, и морску привезани и већ тога ради не могу намножити се тако као сувоземци. Но ови приморци не заслужују само својим особитим начином живота, него и с тога, што су они унапредили развитак рода људског, да им исто толико пажње поклонимо, као и сувоземцима.

Као што су воћари налиг на мајмуне, ловачки народи на соколе, орлове и лисице, тако и рибари бавећи се са рибама и другим воденим животињама овима слични постају. Они су на води тако исто оштрети као рибе. Овде они заузму целу обалу језера, тамо се селе час уз а час низ реку. Тамо опет насељавајући се опашу острво или се даду за воденим животињама, те све даље иду у море, докле се осмеле, не отисну се од обале, уздајући се у срећу јуначку и пловећи од земље до земље по широком свету. Они нису само глатки као рибе, него и тврдокорни при отпору као стене и нападачи, као таласи у мору.

Море је променљиво и ћудљиво. Данас је тако мирно и глатко, да се детенце може на обали му забављати, а сутра се од срдње пенуши и све разорава; данас даје тако много плена, да се мреже издери, а сутра не можеш ни клете рибице уловити. Истина да је у мору силесија лова, али је тај горах са превртљивости морске. Од воде није опаснија воћару отровна змија, нити крвожедни тигар, ловцу није страшнији урлајући лав. Рибар, који од мора отима своју храну, мора разум свој изоштравати; да би живот сачувао, мора га сваки дан на коцку метати.

На мору налазимо дакле народа, који се не плаше буре, који су тако исто дурашни и отврдли као и ловачки народи. Ту налазимо људи, који не плету само мреже, него и јаке лађе граде и с њима се упуштају у страшну борбу са таласима, у борбу, у којој се глава губи, и казње нема на сухој земљи.

Само још једна радња имаде, која је слична морнаревој, која такође у борби са силама природним дух челичи, а то је рудокопња, која човека начини тврдим као стена, коју песница његова одбија и дурашним као гвозђе, од којег прави оруђе.

Та одважност, то присуство духа, које у борби са стихијама опазу сваку опасност, па се уклони од ње, а уграби сваку zgodну прилику, и на корист је употреби: та вештина на мору иде с колена на колена, као год и друго трудно стечено наследство. Тек кад морнар прикупљену снагу осети, тада он заподене борбу са силном водом, и је ли се једаред усудио, те се упустио на пучину морску, онда нема за њ границе на пространој површини ове страшне стихије.

(Свршиће се.)

Б О Ј А Н Ц И.

(Једино српско село у „крањској“.)

Намеран сам да прозборим коју о селу Бојанцима.

Ово мислим, да ће ми се тим прије допустити, што је ово једино српско село у читавој војводини „крањској“; а и зато, што о овом сеоцу и о овој шаки Србадије, ријетко ко пише, особито наши јавни листови. Да, мало ко и зна за наше сиромашне Бојанце!

Није се баш ни имало бог зна што о Бојанцима до сад писати, јер је ово мало, незнатно, а доста убого српско село, на страни а опкољено живљем крањско-словенским, ако прем ође до 300 душа чиста овејана Србина живи. Не ће се ни сад бог зна какова новост из Бојанаца чути, али је ипак толико вриједна, да се у српству за њу знаде.

Ко је прави Србин, онога и најмања српска ствар занима. Требало би барем да је тако.

Село ово спада од постанка свога под крањску управу, јер је баш у опсегу Черномањске ц. кр. капетаније, лежи на малом брежуљку међу Черномљем и Винопом, а од Мариндола је два сахата далеко.

Кад и које се године баш ово село ође населило, не могу за сад исторично казати, почем нејма ође у општини, односно у црквици, такови писама, из којих би се могло што опширније о Бојанцима знати. Можда би се што нашло у гомирској манастирској библиотеци, почем је ово село и дан данас прѣвор манастира Гомирја и почем је земљиште, на ком се данас манастир Гомирје — као и околна оближња мјеста парохилна (куд да како не само Мариндол са Бајанцима као данас спада, него и негдашњи српски жумберак, из ког је Ман. Гомирје бир добивао, спадаше) — налазе, купљено од племића Франгена полак још постојећи привилегија, чему ће лако бити до 300 година, ако није и више.

А и са свим је могуће и вјеровно, да ће тако бити.

И данашњи стари Срби, Бојанчани, приповиједају, да су се ође у почетку (пред 300 година) населила само три племена породична, а наиме Врлинић, Ра-

дојичић и Кордић, те из ова три племена подигло се је село, које данас 300 душа чиста овејана Србина броји.

Ако ми по жељи могуће буде, те још ће што исторично о овом српском селу нађем, радо ћу и то забиљежити и знања ради српству саопштити; а сада ћу само нешто споменути о данашњем борављењу, о данашњем, жали боже, доста биједном материјалном, још бједнијем духовном стању народа овога, уједно нешто и о побољшању истога. Знаменито је код Србаља у опште, да су они посве побожни и ће год у заједници живе, они себи цркви граде и подижу, да се у њој богу моле; тако је и ово из почетка мало сеоце одма пошље свог ође насељења, начинило себи најприје дрвену црквицу, која се све до године 1840. негако држала. Године пак 1840—1846. од прилике онда, кад је данашњи манастир Гомирје зидан (за архиманд. Илића) кажу, да је онда оније година његовим настојањем ваљда и ође онда постојавша дрвена црквица са зиданом замјењена. Исту, т. ј. ову данашњу црквицу, мора да су зидали невјешти људи, а дело надгледали још невјештији, те тако подигне се и сагради црква али тако, да се је год. 1858 већ срушити хтјела због тога, што су зидови по све танки и тако слаби били, да нису могли претешки цигљени свод — волту држати, него јако попуцаше и са падом волте грозеше.

И да нисмо баш исте године зидове са жељезом свезали, било би тако догодило се.

Осим тога црква је друкчије јако сиромашна, да нема готово ни једне честите иконе, на просто постављеном иконостасу, одежа врло слаба и стара; трапеза врло оскудно, старим прѣвим штофом покривена; путир и што к њему спада, стар, мален и св. мјеста скоро недостојан, а на звонику једно мало боље од пол центе тешко звонце, које се једва у село чује.

О школи ни спомена; ни ти је кад било, а Бог сам зна, ође ли је кад бити ође. — Село само не може школу и учитеља издржавати, а школе крањске, кад би и било пробитачно у њих дјецу слати, подалеко су; те тако нема у 300 душа ни једне, која би ма што и мало писати и читати умјела! —

Поред тога, што нам је црква по све слаба и потребна, што школе наше немамо, у таковом смо опет положају мјестном, да у селу нашем, ни близу истога, ниђе капи воде чисте и добре немамо, него што ловке из куће држимо, ће по највише нашу стоку напајамо; а најближа вода, што је имати и на себи донашати морамо, јест по другу уру далеко од нас, у неком крањском селу, око чега наравски много времена потрошимо и због чега нам други послови и-

(Свршиће се.)

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

(И з в е ш т а ј П е т р а У з е л ц а). Т р с т 7. а в г. У ж и т н о ј р а д њ и и п а к с е у н е к о л и к о р а з в е д р и л о, п р о м е т ј е п о ж и в љ и и м е љ у с о б н о п о в е р е њ е п о п р а в и њ е с е, ш т о б и у с в а к о м с м и с л у з а ж е л и т и б и л о. Ц е н е у ш п е н и ц и о п е т с у у н е к о л и к о н а т е г л е, и у з п р к о с, ш т о ј е о в е с е д м и ц е в и ш е т е р е т а и з р у с к и х п р и с т а н а с т и г л о и ш т о р о б е и з о б и л н о н а т р г у и м а, а с а с т р а н е т р е б о в а њ а о к р о м н е к и м а л е н к о с т и и з о с т а ј у, т о с е в л а с н и ц и и п а к з а в е љ у ц е н у о р у ж а ј у, ш т о ћ е и м н а с в а к и н а ч и н о с о б и т о з а з д р а в у и т е ш к у р у с к у р о б у, з а р у к о м п о њ и, ј е р н о в а р у с к а р о б а, о д к о ј е с м о п р и м е р е и м а л и, с т а р о ј н и у к а к в о њ и н и т е ж и н и р а в н а н и ј е; к т о м е з н а с е, д а о в е г о д и н е ж е т в а у с р е д њ о ј Ј е в р о п и, п р о б и т а ч н а н и ј е, и д а ћ е с е с в е ш т о ј е п р о и з в е д е н о п о т р о ш и т и.

П р о м е т о в е с е д м и ц е н е б е ш е з н а т а н, и п а к п р о д а н о ј е в и ш е п а р т и ј е р у с к е р о б е с п о в и ш е н о м ц е н о м, и н а к о н ц у п л а њ е н о ј е н е к о л и к о х и љ а д а м е р о в. т а г а н р о с к е 114 ф у н т и т е ш к е п о 10 ф. н а т р и м е с е ц а в р е м е н а, а д а н а с и с т у ц е н у д р ж е. Н е к е м а л е п а р т и ј е л а г а н е н а ј е д е н е р о б е п р о д а т о ј е с о м е р е н и ј о м ц е н о м.

И к у к у р у з, у з п р к о с п р и л и ч н и м д о в о з и м а, у ц е н и н а в и ш е и д е т а к о, д а ј е н а к о н ц у с е д м и ц е ј е д н а п а р т и ј а п о д у н а в с к е р о б е н а у г о в о р п л а њ а ј у њ р а з л и к у, у н о в е м б р у м е с е ц у п о 5 ф. з а 116 ф у н т и п о с а о у ч и њ е н з а р а з п о л а г а ј у њ р о б у, и с т о с у ц е н е с н е к о л и к о н о в ч и њ а п о с к о ч и л е, и п р о д а т о ј е п о д у н а в с к е р о б е 4 ф. 40 и 45—50; а л б а н с к е 4 ф. 70 — д а ј е к у к у р у з у ц е н и с к о ч и о, п о в о д ј е ш т о с к о р о с в у д а с у ш а в л а д а, и ш т о ј е с т р а х о в л а д а о, д а ћ е у с е в и к у к у р у з а у г и н у т и. М и и п а к м и с л и м о, д а ћ е с а д а њ е ц е н е м е к ш е п о с т а т и, ј е р и з п о д у н а в с к и в њ е ж е в и н а ј а в љ а ј у, д а ј е п р е ш л и д а н а к и ш е б и л о и д а ћ е с е к у к у р у з о п о р а в и т и.

У п р и с т а н с т и г л а ј е р у с к а л а ђ а „с в е т и Ђ о р ђ е“ и з Т а г а н р о к а с т е р е т о м ш п е н и ц е, а д а н а с, с у т р а ч е к а с е и с т о р у с к а л а ђ а „К р и т“ и з О д е с е с ш п е н и ц о м. Ј у ч е п р и с п е л а ј е и з Т а г а н р о к а л а ђ а „С л а в е н и ј а“ с ш п е н и ц о м, и о в и д а н а ч е к а с е в и ш е т е р е т а.

ПОДЛИСТАК.

ОНА НЕМА КАДЕ?

Х. је в е л и к а, ж и в а, а к а ж у д а ј е и с р п с к а в а р о ш. И м а у њ о ј л е п и х ј е д н о к а т н и х и д в о к а т н и х к у њ а, ш и р о к и х ж и в и х у л и ц а. С в е т в р в и п о у л и ц а м а, н е к и ш е т а, н е к и х о д и з а с в о ј и м п о с л о м. Н а п р о з о р у у о н е ж у т е в е л и к е к у њ е, б и њ е д а ј е б а ш н а п р в о м с п р а т у, с е д и м а л и Р а н к о. К р а с н о д е т е. З в е р а д о л е н а у л и ц у и н а п и ј а ц у у в р е у и г а л а м у. М о п е о с е н а „ш а м л у“ д а б о љ е в и д и, н а г л е д и к р о з „к о к е т и р ф е н с т е р“ н а с в е ч е т и р и т р а н е с в е т а.

М н о г о ј е п у т а г л е д а о м а л и Р а н к о к р о з т а ј п р о з о р, н а т а ј с в е т, у т о ј у л и ц и н а т о ј п и ј а ц и. О ч и с у м у ч и с т о у с а х н у л е, к а о д а г а в е њ н е з а н и м а в и ш е т о ш т о в и д и. П о ц е л о м л и ц у м у с е в и д и, д а м у ј е д у г о в р е м е, ч и с т о ј е в л о н у о, у в е н у о. Н а у л и ц и т е р а ј у н е к о л и к о с и р о т е д е ц е ч и г р у. Н е к и ч о в е к, к о ј и ј е т у д е п р о ш а о, г у р н у о ј е ј е д н о г а о д о т и х м а л и х и г р а ч а, а о в а ј с е и з в р н у о. Д р у г о в и м у с е с м е ј у и в е л е м у: „д а н е в а р а ц а р е в у з е м љ у.“ И м а л и Р а н к о с е о з г о о с м е х н у н а п р о з о р у. А л а б и с е и о н и г р а о с а о н о м д е ц о м п о п р а ш и н и п о у л и ц и. А л и т о н и ј е с л о б о д н о, т о н и ј е л е п о. К а д о н с и њ е d o л e n а у л и ц у, о н о с у м у о б у к л и с о м о т с к е п л у н д р е, n а њ е г о в а д а д и љ а и л и м а м и ц а в о д и г а з а р у ч и ц у.

Р а н к у ј е д у г о в р е м е, и г р а о б и х с е, з а н и м а о б и х с е. С и њ е с а „ш а м л е“ n а п о г л е д и п о с о б и. А л а ј е л е п а, а л а ј е ч и с т а м а м и ч и н а с о б а, а м а м и ц а ј е д о з в о л и л а d а и о n с е д и у т о ј с o б и. А л и m а m и c a с e и z в a л и л a n а k а n а б е, n а ч и т а n e к у и n т е р е с а n т н у п р и п о в e т к у у s в о м e „Б а з а р у.“ Ж у р и с e, р а д а ј е d а и ш ч и т а т у л e п у п р и п o в e т к у d o к р а ј а. Р а н к о п o л e т и m а ј ц и s в о ј о ј, п o ч н e d а ј е m и л у ј е p o р у ц и ш т о ј у ј е с п у с т и л a с а k а n а б e т a.

„М а м и ц е, с л а т к а m а m и ц е, ш т а ћ у d а р а д а м, д у г о m и ј е в р е м е“, п o ч е Р а н к о к а о k р o з п л а ч.

Г о с п о њ а Л е н к а д и ж е p а с e ј а н о o ч и с а n o в и n a, п o г л e d a у s в o г а Р а н к а, n e љ у т и с e, n e с р d и с e, а л и ј о ј и п а к n и ј е m и л о, ш т о ј у ј е u з n e м и р и о у ч и т а њ у.

— Г л e d а ј k р o з п р o з o р с н а г о m о ј а! — р e ч е m а m i c a и п o ч е o п e т d а ч и т а.

— А л и ј а n e в o л и м v и ш e d а г л e d и м, д у г о m и ј е v р e м e — р e ч е Р а н к о.

М а т и d и ж е o ч и с а n o в i n a и e н o, г д е ј о ј с e к у п e б o р e n а л e п о м e, г л а т к о м e ч е л у. О n a в o л и, o n a љ у б и, o n a o б о ж а в а s в o г а s л а т k o г, ј e d и н o г, ш e њ e р n o г Р а н к а. А k o n e б и v o л и o t o m и л o, л e п o д e т e. К o с и ц а m у ј е с м e њ а n a k у ж d р a в a а л и m e k a k а o s в и л a. О ч и ц e m у с и ј а ј у k а o б л a г e з в e з д и ц e а o б р а ш ч и њ и s у m у б л e d и n a m а л o р у m e n и. Т o ј е m а ј к и n o ј e d и н ч e, m а ј k и n п р v e n a ц и m а т e р и n a m а z a. А л и и г o c п о њ а m а m i c a ј е ј o ш т e m л a d a, и o n a s e ј o ш т e р a d o z а б a в љ а и с o n и м s т в а р и m a, ш т o с у v а n њ e n o г o г њ и ш т a. Р a d a ј е d a п o ж и v и d o k ј e ј o ш т e т a k o m л a d a. А л и з а р ј е t o г р e х ч и т а т и l e п у, r o m a n т и ч н у п р и p o v e т k у у „Б а з а р у“?

Н о з а ч а с и ш ч e з o ш e б o р e n а л e п o м e ч e л у m л a d e m а ј k e. О n a o m и л o в a s v o г а Р а н к а p o k o c и c и n a р e ч e: Р а н k o, с и n e m о ј, б у d и d o б a р, и d и l e п o n а p р o z o р, n a г л e d а ј n а п и ј а ц у, m а т и n e m a k а d e d a s e c t o б o m и g р a. —

Р а н k o п o њ e љ у т и т o п o m а ј k и n o ј s o б и, z а г л e d a p o њ o ј з и s и л e c и ј у l e п и х s т в а р и, k o ј e t a k o d o б р o z n a d e, а n e с m e d a и х s e d o т a њ e. З а с т а n e m а л o п р e d l e п и м k a в e z o м, у k o м e s e l e n p ш a m а т e р и n a k а n a p и c a, o c л у ш k у ј e k а k o т и ц a п e в a, n a s e o п e т p o п e n a „ш а m л у.“ И у л и c a и п и ј а c a ј e k а o ш т o ј e и п р e б и л a, o п e т t o m a и m а l o d р у k ч и ј e.

Р а н k o c т o ј и ч а с n а ј e d н o ј ч а с n а d р у г o ј n o з и, d o б у ј e p o c т a k л у а л и т и х o, m а т и ч и т a d а љ e, ј е р ј e v и ш e n и k o n e б у n и.

А л и с а d k а o d a ћ e d a n а с т а n e n e ж a p р o м e n a. Р а н k o o c л у ш k у ј e. С а s а б o р n e ц р e в e z в o n e z в o n a п o t m y л o. Н а п и ј а c и s e п o k а z a n e k и m р т в а ч k и c п р o в o d. У ц р н o o б у ч e n и љ y д и n o с e l e п m р т в а ч k и c а n д у k. У ц р n o o б у ч e n и љ y д и х o д e z а c а n д у k o м и у п р а т њ и. С а n д у k ј e и c п р e п л e т e n ц в e њ e м, а п o k р и в e n c в и л o м.

Т и х o п o л a k o v и ј y г a s e c п р o v o d у л и c o м. У ж и в а х n и ж a г o р n а у л и c и k а o d a у њ e n а m а х n e k a c в e т a т и ш и n a. „С в ј а т и б o ж e“ o р и s e p o v a z д у х у, п р а т и o ц и х o d e п o л a k o n e ж у р e s e, t a и o n a k o ћ e m р т в a ц d o c т a p a k o c т и њ и s в o ј o ј v e ч n o ј k у њ и.

Ранко се уверио, не скида очију са спровода. Очи му се светле, као да му није више дуго време. Али му се у оку прикрада потајна суза. Та и он то већ знаде, да у том сандуку лежи мртац, да је хладан као лед, да је блед као крпа, да је скрстио руке под свиленим покровом, да га носе на гробље, да ће да га спусте у раку. Ранку је све то причала његова дадиља, кад су се једном шетали, пађу шетњи срели погреб.

Све му то сада живо излази пред очи, чисто га хвата језа, подилазе га мрави, око му је љубопитно, гледа мирно и паметно али сетно, невесело. У души му се буде чудне мисли; питао би за стотину ствари, али ко би му могао одговорити на та питања? Тавно и нејасно излази му пред очи слика смрти, чини му се као да је види, како лебди међу пратиоцима тога мртваца.

Спровод је савио у оближњу улицу. Ранко се сиђе са „шамле“, приђе матери, и ухвати је за руку. — „Мати, морам ли и ја умрети?“

Мати му пречу то чудно питање, она само осети како је опет узнемири синак, она му не погледа у сузне очице, она не опази како немирна дечија душица пита брижно мајку своју, да је она умири, утеши.

— Да богме Ранко — рече мати нестрпљиво и не пазећи шта рече, „да како рано моја, а за што питаш? — Рече и погледа на сахат. Време је да Ранко вечера, изиђе на поље да му зовне дадиљу.

Ранко ваља да иде у своју собицу, да вечера да легне, да му мати има једном мира.

Али Ранко не ће да иде. Узјогунио се братац, на хоће да остане код матере. Он осећа да није право, што га мати тера на поље, он држи да није заслужио, да га тако мреко погледа. Али његова дадиља, његова „баба“ не зна за шалу. Ранко се узалуд копрца и бацака, она га је већ узела на руке и носи га на поље. Ко би га сада видео, рекао би да је доиста неваљало и упорно дериште.

У соби је опет све тихо и мирно, само канарица пева своју спаваћу песму, шеталица на сахату пушти једноставно, на улици изумре жагор. Госпођа Ленка намести се на канабету још комотније, да мирно чита.

Али за дивно чудо, нешто јој се не чита — немирна је, зловолна је, баш као да јој није најбоље.

Шта рече оно Ранко, кад га је послала да вечера? Она га је тек у полак разумела, али сад јој се опет причувају речи: Мати, морам ли и ја умрети?

Умрети! Мати је још тако млада, мужју је размазио, пустио јој је на вољу, да живи без бриге. У својој безбризи није јој никад ни пало на ум, шта значи та реч: умрети!

— Боже мој, тој деци тек штогод звекове у памет. Како чудно питају, а ко би знао одговорити на та

детињаста питања. Човек се мора подетити с њима. Та зар га ја не љубим? Зар му не кушим све што му око види, само да га обрадујем. Не жалим ни да му држим дадиљу. Шијем везем му халџинице, кошуљице. Та зар је које дете лепше обучено од мога Ранка? Само да ме не окупи тим питањима, да није тако радознао, па да ме не мучи тим тужбама, да му је дуго време. То не могу да трпим, одмах сам љута и прека. — Тако премишља млада мајка и покушава, да стресезлу вољу, што ју је врадом спопанула.

Она нема каде, да се забавља са душом, што се буди у њезином јединчету, она нема каде да је заложити умном храном, она не види, да је у детињем духу депринуо крили млади соко. (Свршиће се.)

ШТА БИВА ПО СВЕТУ.

— Говори се, да ће грчка краљица доћи у Беч да походи изложбу, али том приликом не ће бити никаквих излишних парада и сјајних дочека, јер путује као непозната „инкогнито.“

— Каменичка општина у Срему закључила је прекјуче, да набави за Каменицу и Лединце општинског лечника. Евала, само би ваљало да и друге општине увиде потребу и важност тога

— Сироте женскиње. Пре кратког времена било је тма божјија женских ђака за лекарију по великим школама; сада пак прве таке велике школе одбијају женскиње и не ће да их приме ва ђаке.

* У српској православној епар. горњо-карловачкој има 253,000 душа, кућа 22,000, брачних парова 46,000, удовица 10,000, венчаних 2258, рођених 9537, умрлих 8534. У четири протопрезвитерата има више умрлих него рођених, али у друга четири (где нису долине, баре и ритови) има много више рођених, те је тако у целој епархији за хиљаду више рођених него умрлих. (Гледај Летопис 1873).

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Изашао је:

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ 1873.

уредник Јован Бошковић
Књига 115.

Вел. 8-ина, л. 2, стр. 280. — Цена 1 фор. а. вр.

Садржај: I. Извештај о стању српских народних школа у архидијезеци 1872, од дра Ђ. Натопшевића. — II. О цароставнику или цароставним књигама, с погледом на важност њихову за српску повесницу, од И. Руварца, — III. Наша новија лирика, први чланак, од Ст. В. Поповића. — IV. Хемизма, њезин развитак и значај, од дра Милана Јовановића. — V. О геолошким одношајима Фрушке горе, први чланак, од проф. Алекс. В. Поповића. — VI. Схиматизам српске православне епархије горњо-карловачке за 1871, од дра Т. Недељковића. — VII. Критика. О раду Милоша С. Милојевића у Гласнику, од И. Руварца. — Павловићев превод „Тациновог Агриколе“, од дра Ј. Туромана. — VIII. Јубилеји западних Словена 1873, од А. Сандића. Никола Коперник. Јосиф Јунгман. — IX. Изводи из записника Матице српске 1870, 71 и 72.

ВЛАСНИК „ЗАДРУГА ЗА СРПСКУ НАРОДНУ ШТАМПАРИЈУ“. — УРЕДНИК: Стеван В. Поповић.

Српска народна задружна штампарија у Новоме Саду 1873.